

Anadolu'da Kırsal Yerleşim ve Konut Mimarisinde Yabancı Türkmen Aşireti Köyleri¹

Yabancı Turkmen Tribe Villages in Rural Settlement and Residential Architecture in Anatolia

Mehmet Kaan ÖZTÜRK² , Emine Saka AKIN³

Öz

Kırsal yerleşimlerin fiziksel ve mekânsal şekillenmeleri buldukları coğrafyanın doğal yapısı ve sosyo-kültürel çevre dinamiklerine bağlı olarak gelişir. Bu dinamiklerle özgün yerleşim ve mimari formlarını ortaya koyan kırsal yerleşimler, teknolojinin gelişmesi ile değişmeye başlamıştır. Kırsal yerleşimlerde teknolojinin gelişmesi üretim şekillerinin, ihtiyaç, beklenti ve taleplerin değişmesine neden olarak kırsaldaki insanları göç etmeye zorlamıştır. Göçlerle birlikte boşalan kırsal yerleşimlerin özgün, kimlikli mimarileri de bozulmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı da göçler nedeni ile nüfusu iyice azalan Orta Anadolu'da Yabancı Türkmen Aşireti'nin günümüze gelebilen 12 köyünün yerleşim morfolojisi ve bu köylerde yer alan 25 konut üzerinden kırsal konut tipolojisinin ortaya konulmasıdır. Bu amaca yönelik yapılan literatür çalışmasında kırsal konut ve Yabancı Türkmen Aşireti köyleri hakkında bilgiler derlenmiş, nüfus bilgileri ve yerleşimlere ait hava fotoğrafları elde edilmiştir. Alan çalışması ile de köylerde gözlem, inceleme, görüşmeler ve rölöve çalışmaları yapılmıştır. Elde edilen tüm verilerin analizleri sonucunda Yabancı Türkmen Aşireti'ne ait köylerin yerleşim morfolojisi, bu morfolojiye etki eden dinamikler ve geleneksel konut tipolojileri plan, cephe, malzeme ve yapım tekniği düzeyinde ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, Yabancı Türkmen Aşireti'ne ait köylerin yerleşim morfolojisinin doğal çevre dinamiklerine, nüfusa ve geçim kaynaklarına bağlı geliştiği ve konut tipolojisinin ise, tarım ve hayvancılığa dayalı sofalı mekân kurgusuna sahip olduğu görülmüştür. Ancak yaşanan ve hala devam eden göçler, köylerin boşalmasına ve kırsal konut yapılarının âtil ve bakımsız kalmasına neden olduğu gibi fiziksel çevre verileri dikkate alınmadan inşa edilen yeni betonarme konut yapıları da bu yerleşimlerin özgün ve kimlikli mimarilerinin yok olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle özgün ve kimlikli kırsal yerleşimlerin korunması ve geleceğe aktarılması için ivedilikle envanterlerinin çıkarılarak çok disiplinli çalışmaların yapılması gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal, Koruma, Morfoloji, Tipoloji, Yabancı Türkmen Aşireti

ABSTRACT

The physical and spatial shaping of rural settlements develops depending on the natural structure of the geography and socio-cultural environmental dynamics. Rural settlements, which reveal their unique settlement and architectural forms with these dynamics, have started to change with the development of technology. The development of technology in rural settlements has forced rural people to migrate by causing changes in production patterns, needs, expectations and demands. The original architecture with identity of rural settlements, which have become empty with migration, have also started to deteriorate. The aim of this study is to reveal the settlement morphology of the 12 surviving villages of the Yabancı Turkmen Tribe in Central Anatolia, whose population has decreased due to migrations, and to reveal the rural housing typology through 25 houses in these villages. In the literature study conducted for this purpose, information about rural housing and the villages of the Yabancı Turkmen Tribe was compiled, population information and aerial photographs of the settlements were obtained.

¹ Mehmet Kaan Öztürk'ün, "İç Anadolu Bölgesi Türkmen Aşiretleri Kırsal Yerleşimlerine Yönelik Tipolojik ve Morfolojik İnceleme: Yabancı Türkmen Aşireti Örneği, Kırşehir-Nevşehir" başlıklı, Yozgat Bozok Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalında Doç. Dr. Emine Saka AKIN danışmanlığında tamamladığı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

² Yüksek Mimar, Kırşehir, koztrk40@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9300-4657

³ Sorumlu Yazar: Karadeniz Teknik Üniversitesi, eminesaka.akin@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5887-5553

Observations, examinations, interviews and surveys were carried out in the villages through fieldwork. As a result of the analysis of all the data obtained, the settlement morphology of the villages belonging to the Yabancı Turkmen Tribe, the dynamics affecting this morphology and traditional housing typologies were revealed at the level of plan, facade, material and construction technique. As a result, it was seen that the settlement morphology of the villages belonging to the Yabancı Turkmen Tribe developed depending on the natural environment dynamics, population and livelihoods and the housing typology had a sofa-like space structure based on agriculture and animal husbandry. However, the migrations that have occurred and are still ongoing have caused the villages to be emptied and rural housing structures to remain idle and neglected, and new reinforced concrete housing structures built without considering the physical environment data have also caused the original and distinctive architectures of these settlements to disappear. For this reason, it is necessary to carry out multidisciplinary studies by urgently taking inventory in order to protect and transfer the original and identifiable rural settlements to the future.

Keywords: Morphology, Typology, Rural, Conservation, Yabancı Turkmen Tribe

GİRİŞ

İnsan doğa yasaları ile belirlenmiş, doğal kaynaklarla sınırlı ve doğal güçlerle çatışmacı ya da uzlaşıcı bir biçimler dünyasına doğar. Tarihin ilk çağlarından beri insanoğlu doğduğu andan itibaren, çevresinde karşılaştığı bütün nesne ve olguları kullanmaya başlamış ve algılama, yorumlama ve tanıma süreçleri ile bu nesne ve olgular arasındaki kurguyu keşfetmiştir. Keşfedilen bu kurgu ile insan, çevresindeki karmaşıklığın düzene sokulması, çeşitliliğin kurallara bağlanması olarak tanımlanan biçimlendirme etkinliğini ortaya koymuştur. Yaşamın ilk koşulu olan biçimlendirme etkinliğinin başarısı insanın yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu tüm yapıların doğaya ya da buldukları çevreye uyumlu olmasına bağlıdır (Aksoy, 1977: 8). Buradan hareketle, yapı yapma eyleminin başarısında topoğrafya, iklim, bitki örtüsü gibi doğal; gelenek ve görenekler, ekonomik yapı, dini inanç, aile yapısı, akrabalık ilişkileri, üretim etkinlikleri gibi sosyo-kültürel çevrenin önemli olduğu görülmektedir. Böylece insanlar buldukları doğal çevre verileri ve buldukları kültürle harmanlanarak özgün mimarilerini ortaya koymuşlardır. Doğal çevrenin etkisi altında sosyal çevre ile şekillenen yerleşimler, ekonomik ve demografik farklılıklar içermesi ile kırsal ve kentsel yerleşimler olarak ikiye ayrılır (Kaypak, 2010: 377). Bir yerleşimin kentsel yerleşim olarak nitelendirilebilmesi için üretim faaliyetlerinin tarım dışı ve nüfusun o yerleşimde yoğun olması gibi etkenleri barındırması gereklidir (Hasol, 1988: 288). Bir yerleşme ister kentsel olsun ister kırsal olsun her yerleşmenin kendine özgü belli dinamikleri vardır. Bu dinamikler kırsal yerleşimlerde kentsel yerleşimlere oranla daha az karmaşık olup daha çok iklim, topoğrafya, bitki örtüsü, malzeme ve kültür en önemli dinamiklerdir (Demiroğlu, 2020: 21).

Son yıllarda yaşanan göçlerle yerel yaşam kültür ve çeşitliliğinin yok olması, toprak, su ve havanın kirlenmesi, kırsal ekonomilerin çökmesi ve göçler, yaban hayatının yok olması, doğal ve kültürel alanların tahrip edilmesi gibi pek çok sorun ile kırsal yerleşimlerin tehlike altında olduğu görülmektedir (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı-ÇEKÜL, 2012: 17-24). Doğal verilerden ortaya çıkan, yaşam tarzı ve kültür ile harmanlanan kırsal mimari ürünleri kendine özgü, yenilenemeyecek kültürel miraslardır. Kırsal mimarinin kültürel miras tanımı içinde yer alması Venedik Tüzüğü (1964) ile gerçekleşmiştir (Ahunbay, 2004: 150). Bu tüzükte kültürel miras kapsamına alınan kırsal mimarini korunmasına yönelik ilkeler belirlenmemiştir. Daha sonra 1970'li yıllardan sonra uluslararası düzeyde Avrupa Konseyi, International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) gibi kurum ve kuruluşlar kırsal mimarinin korunmasına yönelik ilkeler ortaya konulmuştur. Günümüzde de kırsal mimarinin korunması ve sürdürülebilmesine yönelik yapılan bu çalışmalar uluslararası boyutta devam etmektedir.

Sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik pek çok sorunu bulunan kırsal alan ve mimarilerinde Gümüş ve Kışal (2018: 932), göç sorununa dikkat çeker ve göçlerin durdurulması için bu alanların ekonomik sorunlarının sosyo-kültürel alt yapıya dikkat edilen ve çok paydaşlı olarak çözümlenmesi gerektiğini ifade ederler. Kültürel mirasların korunması ve sürdürülebilir bir şekilde geleceğe aktarılması için yapılacak ilk işlem belgelenmeleridir. Kültürel mirasın belgeleme işlemlerinde geçmişe ait değerlerin anlaşılması, belleğin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında tipolojik ve morfolojik çalışmalar önem kazanmaktadır (Ayyıldız ve Özbayraktar, 2018: 129). Tipolojik ve morfolojik çalışmaların temel varsayımı insanoğlunun gerçekleştirdiği biçimlerin ortak nitelikleri var mıdır,

biçimlendirmeyi etkileyen ortak ilkeler ortaya konulabilir mi ve belirlenenler ilkeler üzerinden gelecekte gerçekleştirilecek biçimleri de belirleyecek nitelikler taşıyabilirler mi gibi sorulara cevap verme amacıdadır (Aksoy, 1977: 8). Yapılan belgeleme, tipolojik ve morfolojik çalışmalarla birlikte kültürel mirasın korunmasına ve buldukları ortamlarda sürdürülebilir bir şekilde yaşatılmalarına yönelik önerilerin de sosyal süreçler, ekonomik planlamalar ve politikalar ile doğrudan ilişkili olması gerekir (Muşkara, 2017: 437).

Bu çalışmada da İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Kırşehir ve Nevşehir illerine bağlı Yabanlı Türkmen Aşireti'nin yaşadığı köylerdeki özgün yerleşim morfolojilerinin oluşmasındaki/farklılaşmasındaki dinamikler ve kırsal konut mimarisinin tipolojisi ortaya konulmuştur.

1. Anadolu Geleneksel Konut Mimarisi

Anadolu'da halk, yerel, yöresel, anonim, kırsal ya da vernaküler mimarlık olarak da adlandırılan geleneksel mimari ürünleri, yılların bilgi, deneyim ve birikiminden ortaya çıkan mimarsız mimarlık ürünleridir. Sümerkan (1991: 2), halk mimarlığı olarak ele aldığı kırsal mimari ürünlerini iklim, topoğrafya, gereç, insanların etnik kökeni ve kültürü bağlamında ortaya çıktığını ifade eder. Bektaş'ta (1991: 46), "halk yapı sanatı" olarak adlandırdığı Anadolu geleneksel yapılarının *akılcılık, doğaya, çevreye ve insana saygılı, içten-dışa çözüm (önce işlev), tutumluluk, gereçlerin en yakından seçimi, açıklık, iç-dış uyumu, esneklik ve çağdaşlık* ilkeleri doğrultusunda inşa edildiklerini ifade eder.

Geleneksel toplumlarda yerel veri ve yöntemlerle insan tarafından şekillendirilen çevrenin büyük bir bölümünü konutlar oluşturmaktadır (Kuban, 2001: 2). Kuban'ın (2001: 3), anonim ev olarak ele aldığı konut yapılarının yaptırın ve yapanların ortak ürünleri olduğunu, ev sahiplerinin bildikleri şemalara göre programlarını saptadığı ve yapımında da yine bildikleri ve anladıkları bir teknik süreç ile gerçekleştiğini ifade eder. Buradan anlaşılacağı üzere yaptırın ve yapanın ortak ürünleri olan bu geleneksel konutlar geleneksel yerleşimlere kimlik ve karakter verir. Bu kimlik ve karakterin ortaya konulmasında geleneksel konutların yerleşim, plan, cephe, süsleme unsurları, malzeme ve yapım tekniği bağlamında ele alınması ve tipolojik olarak değerlendirilmesi hem belgelenmeleri ile yapılacak koruma çalışmalarına altlık olacak hem de gelecek tasarımlara yön verecektir.

Geleneksel konutların yerleşimleri topoğrafyayı, iklimi, hâkim rüzgârı, manzarayı güneşlenmeyi dikkate alırken kültürel verileri de göz ardı etmez. Konutların araziye yerleşmesinde konut-sokak ve konut-diğer yapılar kültürel verilerle şekillenmiştir. Bektaş (1991: 46), geleneksel konutlardaki mekân organizasyonun insanın saygı ve sevgi çerçevesinde oluştuğunu ifade eder. Bu saygı ve sevgi birbirinin mahremiyetine dikkat eden, komşularının manzarası, güneşi ya da rüzgarına engel olmayan doğaya saygılı bir yapılaşmadır.

Geleneksel konut plan şeması sofa ve odalardan oluşmuştur ve bunların bir araya gelme şekli ise plan tipolojilerini ortaya çıkarmıştır (Küçükerman, 1996: 34). Eldem (1954: 24), Anadolu'da büyük bir coğrafyada, *Türk Evi* olarak nitelendirdiği geleneksel konutlar üzerine yaptığı tipolojik çalışmalarda, sofanın konumuna göre plan şemalarını *sofasız, iç sofalı, dış sofalı ve orta sofalı* olarak dört başlığa ayırmıştır. Çoğunlukla iki katlı olan geleneksel konutların zemin katları kiler, depo ve mutfak gibi servis alanlarına ayrılmıştır (Akok, 1958: 131). Geleneksel konut mimarisinde aile yapısı ve mahremiyet önemli unsurlardan olup dışa kapalı bir mekân organizasyonu vardır (Akin ve Kalınbayrak Ercan, 2022: 529). Ayrıca geleneksel konutların mekân organizasyonunda yörenin üretim biçimleri de belirleyici rol almıştır.

Geleneksel konutlarda cephe özelliklerine bakıldığında planının dışa yansıdığı görülür. Çoğunlukla zemin ve üst kattan oluşan konutların ön cepheleri en hareketli cepheler olup üst katlarda yer alan çıkıntılar bu konutların cephe hareketini sağlar. Çoğunlukla zemin katlarda pencere sayısı ve büyüklükleri az olan geleneksel konutların üst kat pencereleri, iklimine göre derinlemesine manzara ve sokağı

görecek şekilde daha dışa açık konumlandırılmıştır (Urfalıoğlu, 2010: 92).

Geleneksel konutlar yöresinde, en yakından temin edebileceği yapı malzemesi ile inşa edilir. Doğadan temin edilen inşa malzemeleri taş, ahşap ve kerpiçtir. Bu malzemeler her yörenin kültürüne göre şekillenerek kendine özgü bir mimari ortaya koyarlar. Geleneksel konutlar ister kent merkezinde ister kırsal da olsun, aynı veri ve ilkelerle inşa edilirken kentsel alanlarda yer alan konutlar daha özenli ve ince işçilikle, kırsalda yer alan geleneksel konutlar ise daha basit ve sade inşa edilmişlerdir.

2. Çalışma Alanı ve Yöntem

Kırsal yerleşim ve mimarilerin Yabancı Türkmen Aşireti örneğinde incelendiği bu araştırmanın çalışma alanı İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Kırşehir ve Nevşehir sınırları içinde kalan 12 köy yerleşimi ve bu yerleşimlerde yer alan 25 kırsal konut örneğidir. Çalışma alanını yapılan saha araştırması sonucunda Yabancı Türkmen Aşireti'ne mensup kişilerin yaşadığı köyler oluşturmaktadır. Yabancı Türkmen Aşireti'ne mensup kişilerin yaşadığı Özce, Hızırüşağı, Çayıçi, Yassıca ve Küllüce köyleri günümüzde Nevşehir; Kızıldağenyıyapan, Karaarkaç, Kuşaklı, Bayramuşağı, Bazlamaç, Medetsiz ve Kılıçlı köyleri ise Kırşehir sınırları içerisinde yer almaktadır (Şekil 1). Anadolu'nun kırsal alanlarına yerleşmiş, tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan Yabancı Türkmen Aşireti'nin köyleri karasal iklim ve bozkır bitki örtüsüne sahiptir.

Şekil 1: Çalışma Alanı (Yazarlar tarafından üretilmiştir.)

Yabancı Türkmen Aşireti ismi dışarıdan, yaban elden anlamından gelmektedir. Bu aşiretin eski dönemlerde ismi Haremeyn'dir. Haremeyn Aşireti, 16. yüzyılda varlık göstermiş, soyları Oğuzların Boz-Ok koluna mensup olan Bayat boyuna dayanır (Sümer, 1985: 17). Bayat Boyu, Oğuzların Boz-Ok boyları arasında Kayı boyundan sonra gelen ikinci en büyük boydur (Meydan Larousse 1969-1973: 35). Günümüze geldiğinde bölgede ilk iskân edilmelerinden günümüze kadar kültürlerini muhafaza etmeyi başarmış, kendi içlerinde birbirlerine olan bağlılıklarını kaybetmemişlerdir. Yabancı Türkmen Aşireti mensuplarının beyanlarına göre yalnızca Kırşehir kentinde otuz bin civarında Yabancı Aşireti mensubu olduğu ifade edilmektedir. Günümüze kadar aşiret geleneklerini sürdürebilmiş Yabancı Türkmen Aşireti mensuplarının Kırşehir kent ve Mucur ilçe merkezlerinde dernekleri ve kahvehaneleri bulunmaktadır. Birbirleri ile iletişim halinde olan aşiret mensupları düğün ve cenazelerde bir araya gelmektedirler.

Yabancı Türkmen Aşireti'nin yaşadığı 12 köy yerleşiminin fiziksel ve mekânsal dönüşümünün morfolojik analizlerle değişim süreçlerinin takip edilmesi ve bu köylerde yer alan kırsal konut örnekleri üzerinden mimari tipolojisinin yapılması için bu çalışmada literatür ve alan çalışmaları yürütülmüştür. Öncelikle köylerin coğrafi konumu, iklim, bitki örtüsü, geçim kaynakları, nüfus ve nüfus yapısı hakkında bilgiler, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK, 2023) ve köylerin morfolojik yapısının ortaya konulması için geçmişe yönelik hava fotoğrafları Harita Genel Müdürlüğü'nden (HGM, 2023) 1930 ve 2020 aralığında

her beş yıl için istenmiştir. Çalışmada analizler, Türkiye’de ilk nüfus hareketlerinin başladığı 1950 yılı esas alınarak 1950 yılı ve öncesi; Demokrat Parti’nin iktidara geldiği ve Kırsal Kalkınma planlarının oluşturulmaya başlandığı 1960’lı yılları da içine alan 1950-1980; küreselleşme ve Türkiye’de göçün yoğunlaştığı 1980-2000; ve köylerde eğitimin taşımacılıkla yapılmaya başlandığı, sağlık ocağı gibi hizmetlerin köylerden taşındığı 2000-2023 yılları aralığında yapılması planlanmıştır. Ancak, HGM arşivinde istenilen tarihli fotoğraflar mevcut olmadığından, mevcut olanlar ile bu aralıklara yakın 1950-1960, 1990-2000 ve 2023 aralıkları seçilmiştir. Çalışma alanı içindeki köylere ait demografik yapı, ekonomik durumları ile ilgili bilgiler köy muhtarları ve yaşı 40’ın üzerinde kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Bu görüşmelerde ilköğretimde okuyan öğrencilerin nerede eğitimlerine devam ettikleri, eğitim durumları, geçim kaynakları, iş olanakları, konutlarının kullanımları ve onarımları ile ilgili sorular sorulmuştur. Köylerde yapılan gözlem, inceleme, fotoğraflama ve rölöve çalışmaları ile yürütülen alan çalışması sonucunda bu köylerin yerleşimine etki eden dinamikler ve geleneksel konut mimarisine ait bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgiler ile köylerin yıllar içindeki morfolojik yapısı nüfus analizleri ile karşılaştırılmış ve köylerin gelişimleri değerlendirilmiştir. Köylerde yapılan rölöve çalışmaları ile plan, cephe ve malzeme analizleri analiz edilerek geleneksel konutlarının tipolojileri çıkarılmıştır.

3. Yabancı Türkmen Aşireti Köy Yerleşimleri

Çalışma kapsamında ele alınan 12 Yabancı Türkmen Aşireti köylerinde yerleşim morfolojisine etki eden dinamiklerin saptanmasına yönelik doğal ve beşerî unsurlar ortaya konulmuştur. Kırsal yerleşimlerde nüfus, yerleşim morfolojisinde önemli bir dinamik (Demiroğlu, 2020: 60) olduğu için köylerin nüfus verileri elde edilmiştir (Tablo 1 ve 2). Göçlerle birlikte köylerde azalan nüfus yerleşimin imar faaliyetlerinin azalmasına neden olduğu gibi mevcut kültürünün de yok olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Yabancı Türkmen Aşireti’nde göç hareketlerinin yerleşim morfolojine etkileri hava fotoğrafları üzerinden değerlendirildiğinde, nüfus artış ve azalmalarının yerleşimlerin fiziksel büyümesine etkisi olduğu gibi yoğunluğuna da etkisi olduğu görülmüştür.

Tablo 1: Kırşehir İlinde Yer Alan Yabancı Türkmen Aşireti Köylerine Ait Nüfus Verileri (TUİK, 2023)

Köy Adı	1935	1955	1965	1975	1985	1990	2022
Kızıldağenyiyan	390	726	1049	1350	1481	1375	598
Karaarkaç	164	335	508	690	559	428	55
Kuşaklı	202	433	584	522	383	259	79
Bayramuşağı	214	403	622	682	841	589	94
Bazlamaç	96	205	270	366	408	334	89
Medetsiz	204	335	525	564	633	608	161
Kılıçlı	142	202	294	348	375	297	64

Tablo 2: Nevşehir İlinde Yer Alan Yabancı Türkmen Aşireti Köylerine Ait Nüfus Verileri (TUİK, 2023)

Köy Adı (İl)	1935	1955	1965	1975	1985	1990	2022
Hızırüşağı	136	227	327	237	154	140	26
Özce (Nevşehir)	201	294	384	447	379	336	78
Yassıca (Nevşehir)	197	323	510	586	626	621	108
Çayıççı (Nevşehir)	365	562	759	937	1183	1395	546
Küllüce (Nevşehir)	168	240	322	450	499	477	134

Ele alınan köylerdeki geleneksel konutların yanı sıra köy odası/kahvehane/taziye evi, okul, sağlık ocağı ve cami yapılarının da konumu ve kamusal yapıların yerleşim morfolojisine etkileri değerlendirilmiştir. Köylerde kamusal yapıların eğitim, iş, sağlık olanaklarının yetersizliği, taşınmalı eğitime geçilmesi, tarım

makinelerinin gelişmesi ile insan gücüne olan ihtiyacın azalması ve bunun sonucunda işsizlik, arazilerde hissedarlığı gibi nedenlerden yaşanan göçler nüfuslarını oldukça azaltarak kamusal yapıların büyük bir çoğunluğunun kullanılmadığı görülmüştür. Bu nedenle de günümüzde köylerin yerleşim morfolojisini etkileyen iki köy (Kızıldağyeniyan ve Karaarkaç) dışındaki diğer köylerde kamusal yapıların yerleşim morfolojisine etkisi olmadığı görülmüştür (Tablo 3).

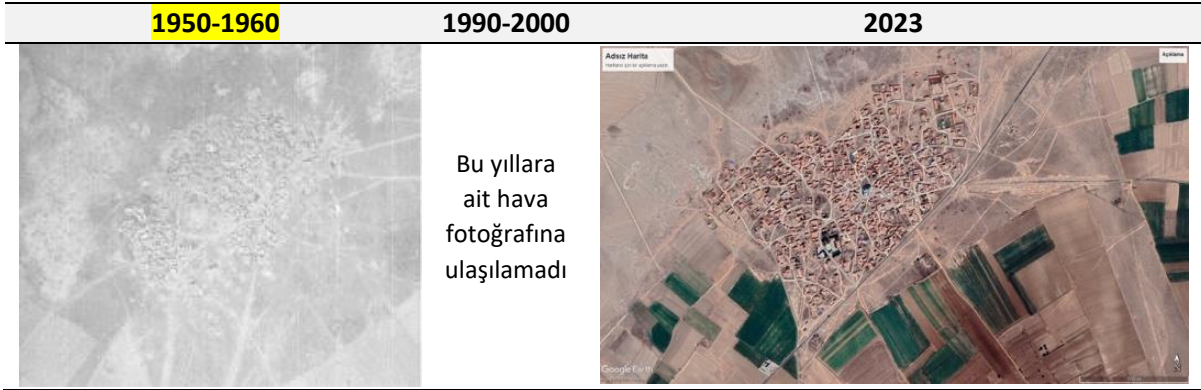
Tablo 3: Köylerde Yer Alan Kamu Yapılarının Yerleşim Morfolojisindeki Yeri

Köy Adı (İl)	Köylerde Yer Alan Kamusal Yapılar				Yerleşim Morfolojisine Etkisi
	Köy Okulu	Köy Camisi	Sağlık Ocağı	Köy Odası/ Kahvesi, Taziye Evi	
Kızıldağyeniyan (Kırşehir)	Var (Kullanılıyor)	Var (Kullanılıyor)	Var (Kullanılmıyor)	Var	Var
Karaarkaç (Kırşehir)	Var(Kullanılmıyor)	Var (Kullanılıyor)	Yok	Yok	Var
Kuşaklı (Kırşehir)	Var(Kullanılmıyor)	Var (Kullanılıyor)	Yok	Yok	Yok
Bayramuşağı (Kırşehir)	Var Kullanılmıyor)	Yok	Yok	Yok	Yok
Bazlamaç (Kırşehir)	Var Kullanılmıyor)	Var (Kullanılıyor)	Yok	Yok	Yok
Medetsiz (Kırşehir)	Var Kullanılmıyor)	Var (Kullanılıyor)	Var (Kullanılmıyor)	Yok	Yok
Kılıçlı (Kırşehir)	Yok	Var (Kullanılıyor)	Yok	Yok	Yok
Hızıruşağı (Nevşehir)	Yok	Var (Kullanılıyor)	Yok	Yok	Yok
Özce (Nevşehir)	Var Kullanılmıyor)	Var (Kullanılıyor)	Var (Kullanılmıyor)	Yok	Yok
Yassıca (Nevşehir)	Yok	Var (Kullanılıyor)	Yok	Yok	Yok
Çayıç (Nevşehir)	Var (Kullanılıyor)	Var (iki Adet) (Kullanılıyor)	Yok	Var	Yok
Küllüce (Nevşehir)	Yok	Var (Kullanılıyor)	Yok	Yok	Yok

Kızıldağyeniyan Köyü: Kırşehir ili sınırları içinde, eğimli olmayan topoğrafyası ile ova yerleşimine sahip Seyfe Gölü Kapalı Havzası ve Mucur-Karahasanlı karayolu ile sınırlanmıştır (Şekil 2). Bu sınırlar dışında genişlemeye müsait olan köyde ulaşım ağları Mucur-Karahasanlı karayoluna tam olmasa da dik uzanan akslar ile oluşmuştur. Yapılaşma ise bu akslar arasında kalan parsellerde konumlanmıştır. Köy camisinin kuzeyinde bulunan köy meydanı, köy odası ve kullanılmayan sağlık birimi birbirlerine oldukça yakındır ve bu yapıların bir araya gelmesiyle köyün merkezini oluşturmuştur. Kızıldağyeniyan Köyü'nde mevcut olan sağlık ocağı nüfusun azalmasına bağlı olarak kapatılmıştır. Köy okulu ise yörenin en büyük köyü olması nedeni ile kapatılmamış olup diğer köylerden taşınmalı eğitim kapsamında gelen öğrencilere eğitim-öğretim yapmaya devam etmektedir (Tablo 3). Köyün nüfusu incelendiğinde 1935 yılında 390, 1950 yılında 621 ve en yüksek nüfusa sahip olduğu 1985 yılında ise nüfusu 1481 kişi olmuştur. Bu yıldan itibaren dışarıya göç vermeye başlayan köyün nüfusu 2022 yılına gelindiğinde 598 kişiye düşmüştür (Tablo 1). Köy zamanla nüfusunun artmasına bağlı olarak büyümüş ve yapı yoğunluğu artmıştır. Nüfusun azalması ile köy gelişimini durdurmuştur. Günümüzde mevcut yoğun yapı dokusu içinde ise pek çok konut kullanılmamaktadır (Şekil 3). Tarım ve hayvancılıkla geçinen köy halkının yapılan görüşmelerle çoğunun okur-yazar olduğu, ancak köyün olanaklarının yetersiz oluşu nedeniyle de eğitim-öğretim faaliyetleri için büyük kentlere göç ettikleri tespit edilmiştir.

Şekil 2: Kızıldağyeniapan Köyü (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

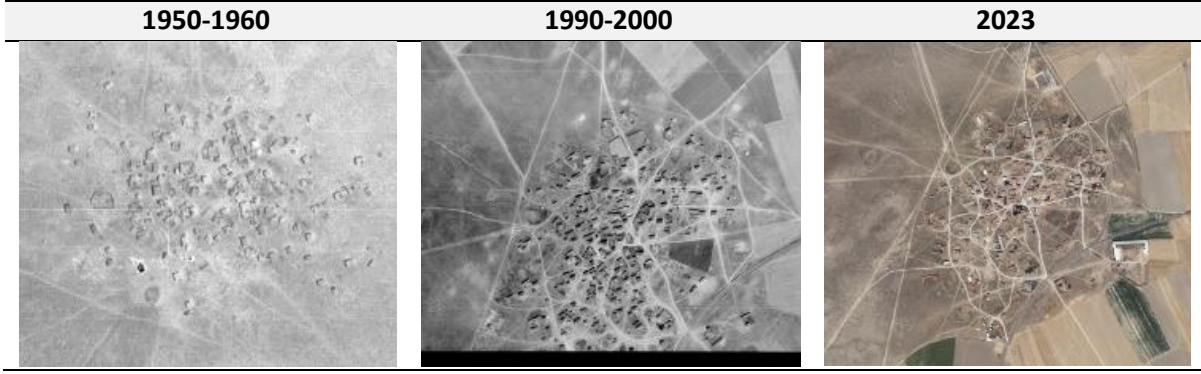

Şekil 3: Yıllara Göre Kızıldağyeniapan Köyü Yerleşimi (HGM, 2022'den İşlenerek)

Karaarkaç Köyü: Kırşehir ili içinde yer alan, eğimli olmayan topoğrafyası ile ova yerleşimi özelliğine sahiptir (Şekil 4). Ova yerleşimi olarak köyü sınırlandıran doğal bir engel olmadığından köy, merkezinde bulunan cami etrafında, gelişmiştir. Merkezden dışa doğru gelişmiş yerleşimin köy içi ulaşımını sağlayan yollar organik bir şekilde merkez etrafında gelişmiştir ve bu yollar da merkeze ulaşan yollarla kesişmiştir. Köyde yer alan konut yapıları yollar gibi organik bir biçimde dağılmışlardır. Köyün merkezinde yer alan caminin yanı sıra kullanılmayan bir okul bulunmaktadır. Bu köyde nüfusun azalması ile okul kapatılmış ve taşınmalı eğitime geçilmiştir (Tablo 3). Köyün nüfusu 1935 yılında 164, 1950 yılında 270 ve 1975 yılında en yüksek sayıya ulaşarak 690 kişi olmuştur. 1975 yılından itibaren nüfus azalmış ve 2022 yılında 55 kişiye düşmüştür (Tablo 1). Nüfusu iyice azalan köyde tarım ve hayvancılık faaliyetleri de son yıllarda azalmıştır. Nüfusun azalması ile köy gelişimini durdurmuş ve mevcut yoğun yapı dokusu içinde pek çok konut kullanılmamaktadır (Şekil 5). Yapılan görüşmelerde köyde yaşayanların büyük çoğunluğu çocuklarını okutmuş ve sonrasında çocukları kentlerde yerleşmişlerdir. Bu nedenle köyün nüfusunu köyü terk etmiş insanların aile büyükleri olan yaşlılar oluşturmaktadır.

Şekil 4: Karaarkaç Köyü (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

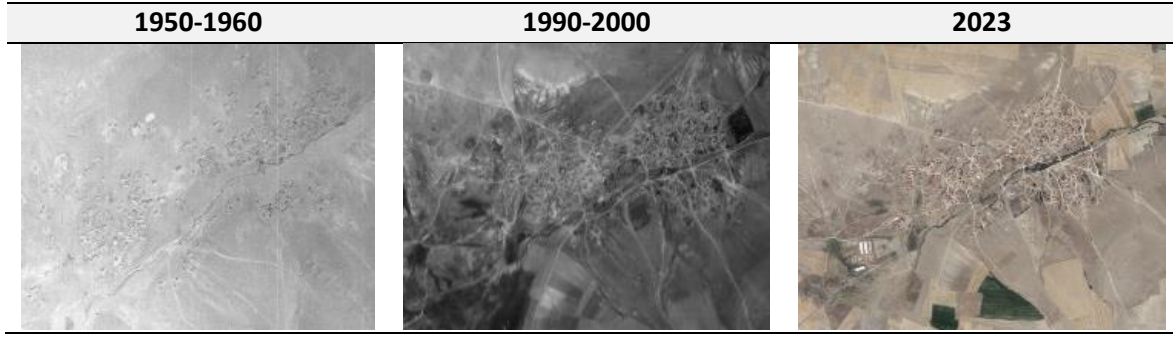
Şekil 5: Yıllara Göre Karaarkaç Köyü Yerleşimi (HGM, 2022'den İşlenerek)

Kuşaklı ve Bayramuşağı Köyleri: Kırşehir iline bağlı birbirlerine yakın olan köyler, zamanla nüfuslarının artması ile iç içe geçerek birleşmişlerdir. Her iki köyde eğimli bir topoğrafyaya sahip olup bir akarsu yatağı boyunca vadi yerleşimi özelliği gösterirler (Şekil 6). Köylerin güneyinden geçen akarsu yerleşimde etkili olmuş ve 1950'li yıllarda akarsu yatağına paralel biçimde kuzeyde yer alan tepelik alana doğru yükselen yerleşimlere sahipti. Ancak zamanla nüfusu artan köylerde akarsu yatağının güneyine doğru yerleşmeler oluşmaya başlamıştır. Günümüzde köylerin tam ortasında akarsu yatağı boyunca uzanan karayolu bulunur ve bu karayolunda her iki yakayı birbirine bağlayan köprüler bulunur. Ulaşım ağında akarsu yatağı boyunca uzanan bu yola köylerin diğer bağlantı yolları dik bir şekilde uzanır. Vadi boyunca eğimli bir topoğrafyaya sahip köylerde kamusal yapılar odak noktası olamamıştır (Tablo 3). Köylerin yerleşiminde **kuzeyde yer alan Karaarkaç-Hızırüşağı yolu ve güneyde yer alan akarsu yatağı** etkili olmuştur. Kuşaklı Köyü nüfusu 1935 yılında 202, 1950 yılında 321, 1965 yılında 584, 1975 yılında 522, 1980 yılında 475 ve 2022 yılında 79 kişidir. Köyün nüfusunun en fazla olduğu 1965 yılından 1980 yılına kadar daha yavaş bir nüfus azalması olmasına karşın 1980 sonrası daha hızlı nüfus düşüşü olmuştur. Bayramuşağı Köyü'nün nüfusu ise 1935 yılında 214, 1950 yılında 326, 1965 yılında 622, 1985 yılında 841 ve 2022 yılında 94 kişidir. Bu köyde Kuşaklı Köyü gibi 1965'li yıllarda hızlı bir nüfus artış hızına sahip olmasına karşın sonrasında nüfusu azalmamış ve 1985 yılına kadar artışını sürdürmüştür (Tablo 1). Köy nüfuslarının artış gösterdiği yıllara kadar büyüyen ve birbirleri ile bitişen köylerde yapı yoğunlukları da artmıştır. Nüfuslarının azalması ile de diğer köyler gibi gelişimini durdurmuş ve mevcut yoğun yapı dokusu içinde pek çok konut kullanılmamaktadır (Şekil 7). Günümüzde taşımali eğitim yapılan bu köylerde tarım ve hayvancılık faaliyetleri de azalmıştır.

Şekil 6: Kuşaklı (sol) ve Bayramuşağı (sağ) Köyleri (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Şekil 7: Yıllara Göre Kuşaklı ve Bayramuşağı Köyleri Yerleşimleri (HGM, 2022'den İşlenerek)

Bazlamaç Köyü: Kırşehir ili içinde yer alan köyün tam ortasından geçen anayolunun her iki yakası boyunca az eğimli bir şekilde yükselen topoğrafyası ile vadi yerleşimi özellikleri gösterir. Çok eğimli olmayan arazisinde yer yer düzlükler de mevcuttur (Şekil 8). Köy sınırlarını belirleyen doğal etkenler bulunmamakta olup cami, ahır olarak kullanılan okul gibi kamusal yapılar yerleşim morfolojisinde etkili değildir (Tablo 3). Köy içi ulaşım yolları topoğrafyaya uyumlu, organik bir şekilde dağılır. 1935 yılında 35 kişi olan nüfus, 1950 yılında 152, 1985 yılında 408 ve 2022 yılında 89 kişidir. Nüfus 1985 yılına kadar artarak en yüksek kişi sayısına ulaşmış ve bu yıldan sonra tekrar nüfus sayısı düşüş göstermiştir (Tablo 1). Köy nüfusun artışına paralel olarak 1990'lı yıllara kadar büyümüş ve yapı yoğunluğu artmıştır. Nüfusun düşüşüne geçmesi ile köyün büyümesi durmuş ve köy içinde pek çok geleneksel konut kullanılmamaktadır (Şekil 9). Göçler nedeni azalan nüfusun çoğu yaşlı olup tarım ve hayvancılık faaliyetleri azalmıştır.

Şekil 8: Bazlamaç Köyü (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

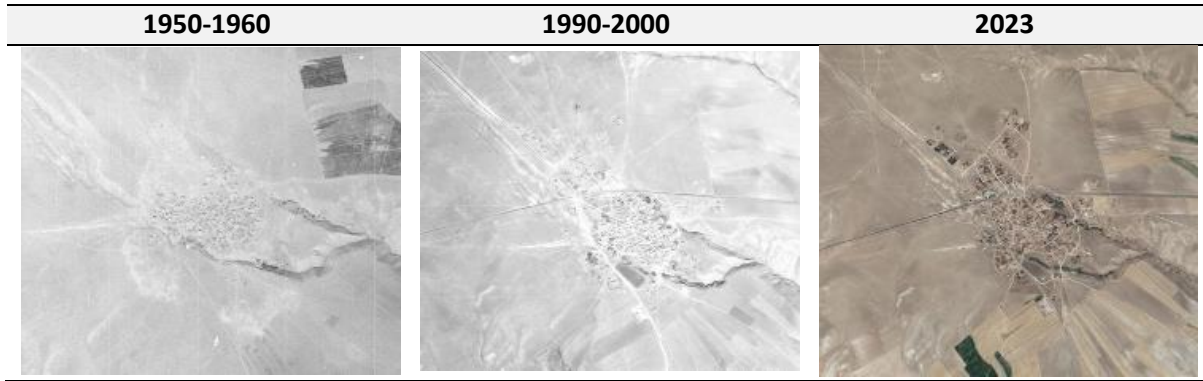
Şekil 9: Yıllara Göre Bazlamaç Köyü Yerleşimi (HGM, 2022'den İşlenerek)

Medetsiz Köyü: Kırşehir ili içinde bulunan köy, kuzeybatı ve güneybatı yönünde uzanan iki vadi yatağı boyunca yerleşim göstermektedir. İki vadi yatağı arası oluşturulan yerleşim kurgusu bir lineerlik göstermemekte ve vadi boyunca düzensiz bir yerleşim görülmektedir (Şekil 10). Köy içi ulaşımı sağlayan yollar arazi topoğrafyasına uyacak biçimde organik biçimde dağılmıştır. Bu yollar boyunca yerleşim morfolojisinin temel dinamiğinin topoğrafyaya bağlı yollar olduğu görülmektedir. Köyün yerleşiminde

camii, kullanılmayan okul ve sağlık yapısının belirleyici etkisi olmadığı görülmüştür (Tablo 3). Köyün nüfusu 1935 yılında 204, 1950 yılında 272, 1985 yılında 633, 2022 yılında ise 161 kişidir. Nüfus 1935 yılından 1985 yılına kadar artmış, bu yıldan itibaren de düşmüştür (Tablo 1). Diğer köylerde görüldüğü gibi 1985 yılından itibaren göçler yaşanmıştır. Nüfus artışı ile iki vadi arasında kurulan köyde yerleşim alanı genişlemiş olsa da daha çok yapı yoğunluğu artmıştır. Nüfusun azalması ile yerleşim büyümesini ve yapı yoğunluğunun artmasını durdurmuştur (Şekil 11). Günümüzde nüfusun çoğunluğunu yine yaşlılar oluşturmaktadır. Tarım ve hayvancılık yanında nakliyecilikte yapılan köyde hasat mevsiminde nüfus artmaktadır.

Şekil 10: Medetsiz Köyü (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

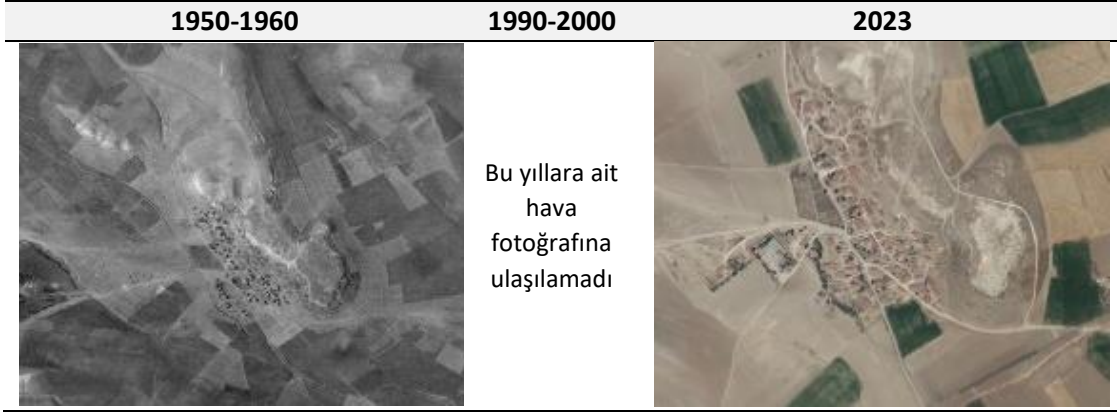

Şekil 11: Yıllara Göre Medetsiz Köyü Yerleşimi (HGM, 2022'den İşlenerek)

Kılıçlı Köyü: Kırşehir ili sınırları içinde yer alan ve ova yerleşim özelliği gösteren köy, doğu yönü sert kayalık ve yüksek tepeler ile batı yönünde de doğu yönündeki tepelikten daha az eğimli topoğrafya ile sınırlandırılmıştır (Şekil 12). Doğu ve batıdan sınırlandırılan köy yerleşimi, kuzeye yönelerek Medetsiz-Karahasanlı Anayolu ve kolları boyunca geliştirmiştir. Köyde kamu yapısı olarak sadece cami vardır ve bu cami de yerleşim morfolojisinde etkili olamamıştır (Tablo 3). Medetsiz Köyü yerleşim morfolojisinde topoğrafya etkili olmuştur. Köy nüfusu 1935 yılında 142, 1950 yılında 162, 1985 yılında 375 ve 2022 yılında 64 kişidir. Bu köyde de diğer köylerde olduğu gibi 1985 yılına kadar nüfus artmış ve daha sonra azalmaya başlamıştır (Tablo 1). Nüfusun artması ile köyün gelişimi paralel olmuş ve 1985 yılından itibaren köy gelişmemiş olup yapı yoğunluğu artmıştır (Şekil 13). Yapılan görüşmelerde geçmişte tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlayan köyde günümüzde tarım ve hayvancılık faaliyetlerini yürütebilecek genç nüfusun bulunmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 12: Kılıçlı Köyü (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Şekil 13: Yıllara Göre Kılıçlı Köyü Yerleşimi (HGM, 2022'den İşlenerek)

Hızıruşağı ve Özce Köyleri: Nevşehir il sınırı içinde bulunan köyler birbirlerine yakın yerleşimler olup her ikisi de vadi yerleşim özelliği gösterir (Şekil 14). Hızıruşağı Köyü, her iki köyden geçen ana yolun güneyinden inen vadide yerleşmiştir. Vadi tabanında Özce Köyü'ne oranla daha fazla düzlük alana sahiptir. Özce Köyü ise birbirine paralel iki vadi arasında kalan yüksek alana inşa edilmiştir. Yerleşimlerin sınırlılıklarını bu iki vadi belirlemiştir. Köylerden geçen anayol Özce Köyü'nü ikiye böler ve kamu yapılarından olan cami, kapatılmış okul ve ahır olarak kullanılan sağlık ocağı bu yol üzerindedir. Hızıruşağı Köyü'nde sadece cami bulunmaktadır. Ancak her iki köyde de bu kamusal yapılar yerleşimin biçimlenmesinde etkili olmamıştır (Tablo 3). Hızıruşağı Köy nüfusu 1935 yılında 136, 1950 yılında 183, 1970 yılında 479 kişi ile en yüksek seviyeye çıkmış ve bu tarihten sonra nüfus düşüşe geçmiştir. 2022 yılına gelindiğinde ise köyün nüfusu 26 kişidir. Özce Köyü nüfusu 1935 yılında 201, 1950 yılında 253 ve 1975 yılında 447 kişidir. Bu köyün en yüksek nüfusa sahip olduğu 1975 yılından sonra nüfus düşmeye başlamış ve 2022 yılında nüfus 78 kişi olmuştur (Tablo 2). Köy halkı ile yapılan görüşmelerde temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olmakla birlikte son yıllarda azalan nüfusla birlikte kendi geçimlerini sağlayacak kadar tarım ve hayvancılık yapılmaktadır. Her iki köy yerleşiminin biçimlenmesinde topoğrafya ve köyler içinden geçen karayolu olmuştur. Nüfuslarının artması ile köylerin yerleşimi fiziksel olarak çok fazla büyümemiş olup daha çok yapı yoğunluğu artmıştır (Şekil 15).

Şekil 14: Hızıruşağı (sol) ve Özce (sağ) Köyleri (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Şekil 15: Yıllara Göre Hızırüşağı ve Özce Köy Yerleşimleri (HGM, 2022'den İşlenerek)

Yassıca Köyü: Nevşehir iline bağlı köy tepe yerleşimi özelliğine sahiptir (Şekil 16). Köy, Medetsiz-Çayıçı Köy Yolu ile ikiye bölünmüş ve bu yol yerleşimin belirleyicisi olmuştur. Köy içi ulaşımını sağlayan ulaşım aksları da topoğrafyaya uyum sağlamıştır. Köyün yerleşimi sınırlandıran doğal bir engel yoktur ve kamusal yapı olarak sadece bir cami yapısı vardır (Tablo 3). Bu cami de yerleşimin biçimlenmesinde etkili olmamıştır. Yassıca köyünün nüfusu 1935 yılında 197, 1950 yılında 150, 1985 yılında 626 kişi olup köy nüfusu en çok 1985 yılında artmıştır. Bu yıldan itibaren azalmaya başlayan köyün 2022 yılında nüfusu 108 kişidir (Tablo 2). Köy yerleşimi fiziksel olarak nüfusun artmasına bağlı büyümüş ve yapı yoğunluğu artmıştır. Köyün nüfusunun azalması ile de köyün büyümesi durmuştur (Şekil 17). Geçmişte tarım ve hayvancılıkla geçinen köy halkı nüfusun azalmasına bağlı olarak tarım ve hayvancılığı sadece kendi ihtiyaçları için yapmaktadır.

Şekil 16: Yassıca Köyü (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

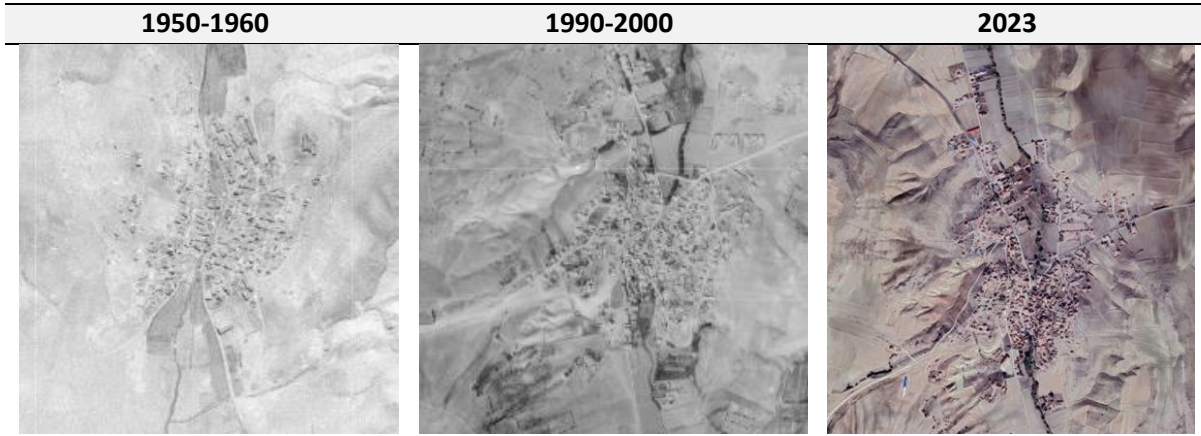
Şekil 17: Yıllara Göre Yassıca Köyü Yerleşimi (HGM, 2022'den İşlenerek)

Çayıçı Köyü: Nevşehir ilinde yer alan köy verimsiz ve taşlık olan toprak yapısına sahip bir vadi yerleşimi özelliği gösterir (Şekil 18). Köy, ortasından geçen vadinin tabanı boyunca oluşmuş düzlükte köy içi ulaşımını sağlayan yolun iki yanında, vadinin sırtlarına yerleşmiştir. Kamusal yapı olarak köyde kullanılan bir okul ve her iki vadi sırtında birer cami bulunmaktadır (Tablo 3). Köy okulu diğer yapılar arasında kalmış olup yerleşime etkisi olmamıştır. Camiler ise merkez oluşturabilecek bir konumda

olmalarına rağmen köyün biçimlenmesinde esas unsurlar olamamışlardır. Çayıçi Köyü nüfusu 1935 yılında 365, 1950 yılında 545, 1980 yılında 1158 ve 1990 yılında 1395 kişidir. Köyün nüfusunun en fazla olduğu 1990 yılından sonra nüfus düşmeye başlamış ve 2022 yılında 546 kişi olmuştur (Tablo 2). Köyün toprağının verimsiz olması nedeni ile köy halkı ile yapılan görüşmelerde tarım ve hayvancılık dışında ticaret, lojistik ve nakliyecilik gibi faaliyetlere yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Vadinin biçimlendirdiği köy nüfus artmasına bağlı fiziksel olarak büyümüş ve yapı yoğunluğu da artmıştır. Ancak nüfusun azalması ile bu gelişim durmuştur (Şekil 19).

Şekil 18: Çayıçi Köyü (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

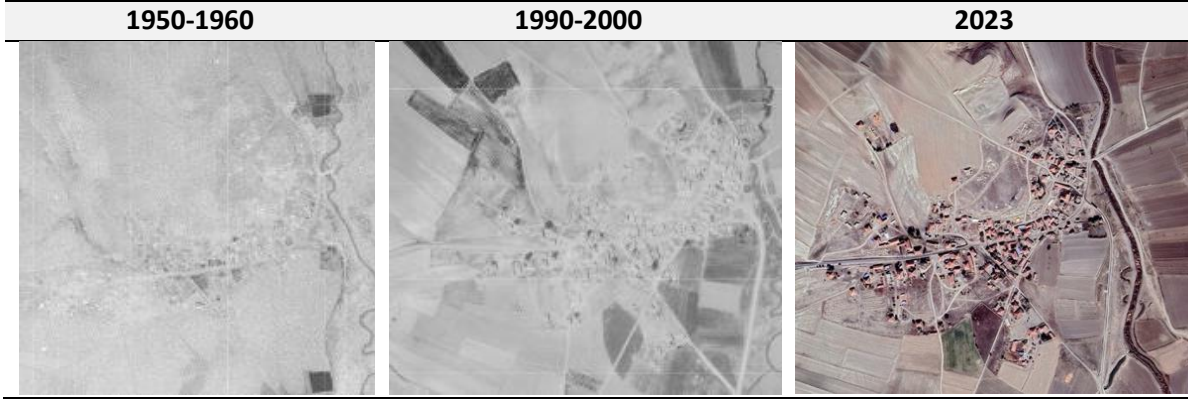

Şekil 19: Yıllara Göre Çayıçi Köyü Yerleşimi (HGM, 2022'den işlenerek)

Küllüce Köyü: Nevşehir iline bağlı köy vadi yerleşim özelliği gösterir (Şekil 20). Köye ulaşım sağlayan yol, eski bir dere yatağı olan vadinin ortasından geçer ve köyü ikiye böler. İkiye bölünen köy yerleşimi vadinin karşılıklı iki sırtında oluşmuştur. Köyde yerleşimin biçimlenmesine etkisi olmayan bir cami bulunur (Tablo 3). Küllüce Köyü yerleşimi topoğrafya ile şekillenmiş yol boyunca bir gelişme göstermektedir. Köyün nüfusu 1935 yılında 168, 1950 yılında 195, 1985 yılında 499 kişidir. Köyün nüfusunun en fazla olduğu 1985 yılından sonra nüfus azalmaya başlamış ve 2022 yılında 134 kişi olmuştur (Tablo 2). Tarım ve hayvancılıkla geçinen köy halkı nüfus azaldığı için kendilerine yetebilecek şekilde tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadırlar. Köyün nüfusunun artması ile büyüyen ve yapı yoğunluğu artan köy, nüfusun azalması ile durağan bir gelişim içindedir (Şekil 21).

Şekil 20: Küllüce Köyü (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Şekil 21: Yıllara Göre Küllüce Köyü Yerleşimi (HGM, 2022'den İşlenerek)

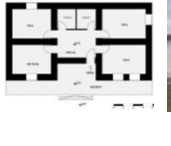

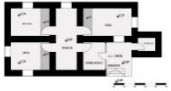

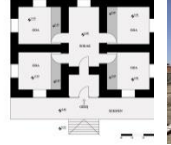

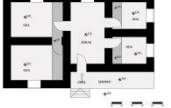

4. Yabancı Türkmen Aşireti Kırsal Konut Mimarisi

Geleneksel verilerden yola çıkan konut mimarisinin oluşumunda en önemli etken bulunduğu kültür, işlev ve doğal verilerdir. Daha önce de belirtildiği gibi Bektaş (1991; 46) Anadolu'da geleneksel yerleşimlerinin temel ilkeler doğrultusunda var olduklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda incelenen konutların kırsal yaşam kültürüne uygun sade bir plan anlayışına sahip olduğu görülmüştür. Çalışma kapsamında Kırşehir ve Nevşehir illerinde bulunan 25 geleneksel konut ele alınmıştır (Tablo 4 ve 5).

Tablo 4: Nevşehir İlinde Yer Alan Yabancı Türkmen Aşireti Kırsal Konut Örnekleri

Yapı Sahibi (Köy)	Plan Krokisi	Giriş Cephesi	Yapı Sahibi (Köy)	Plan Krokisi	Giriş Cephesi
Sabri Duru (Hızırşağı)			İsa Yılmaz (Hızırşağı)		
Hasan Hüseyin Şahan (Yassıca)			Arif Bilgen (Yassıca)		
Alaadin Uzel (Çayıçi)			Mahmut Uzel (Çayıçi)		
Seyfi Doğan (Çayıçi)			Metin Yiğit (Küllüce)		
Hacı Sancak (Küllüce)			Mustafa Durmuş (Özce)		

Tablo 5: Kırşehir İlinde Yer Alan Yabancı Türkmen Aşireti Kırsal Konut Örnekleri

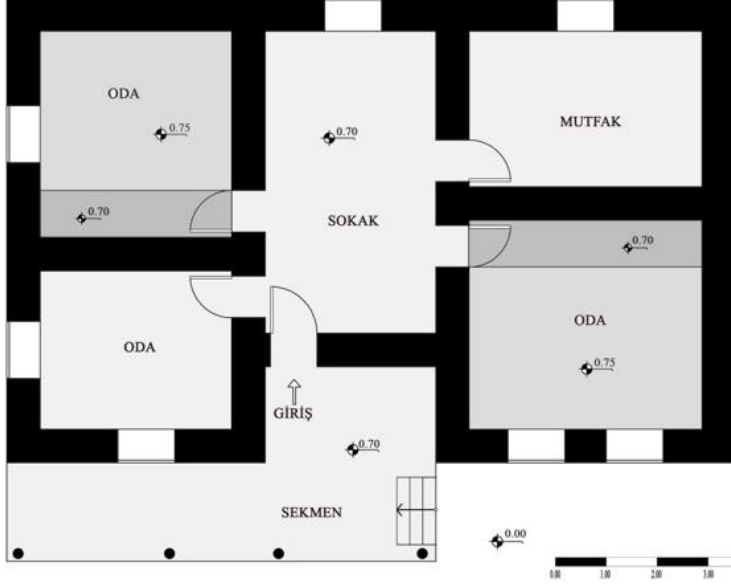
Yapı Sahibi (Köy)	Plan Krokisi	Giriş Cephesi	Yapı Sahibi (Köy)	Plan Krokisi	Giriş Cephesi
Sait Gökşen (Kızıldağyeniapan)			Mustafa Dursun (Kızıldağyeniapan)		
Nuh Işık (Kızıldağyeniapan)			Adem Özdemir (Karaarkaç)		
Hulusi Yağmur (Karaarkaç)			Abdullah Yağmur (Kuşaklı)		
Bayram Durdu (Kuşaklı)			Mustafa Kaya (Kuşaklı)		
Seyfi Vapur (Bayramuşağı)			Murat Durdu (Bayramuşağı)		
Muzaffer Güneş (Bazlamaç)			Duran Biçer (Medetsiz)		
Murat Yurteri (Medetsiz)			İsa Korkmaz (Medetsiz)		
Ahmet Kılıç (Kılıçlı)					

4.1 Plan Özellikleri

Yabancı Türkmen Aşireti köylerinde geleneksel konutlar bir arada yer alır ve genellikle bahçe içerisindedirler. Ancak bahçeler her zaman bahçe duvarı ile sınırlandırılmamıştır. Bahçelerde kırsal yaşama uygun olacak şekilde *ocak damı* denilen mutfak, depo, ahır, ağıl, tuvalet gibi yapılar ve su kuyuları ya da havuzlar bulunur. Genellikle çok az eğime yerleşen konutlar zemin kotundan bir ya da daha fazla basamakla yükseltilmiştir.

İncelenen tüm konutlarda bahçeden eve geçerken bir giriş mekânı bulunmaktadır ve bu giriş mekânı yörede *sekmen* olarak adlandırılmıştır. Sekmenler çoğunlukla konutun içine niş de yaparlar. Bahçe

kotundan en az bir basamak yükseklikte olan sekmenlerin etrafı açık olduğu gibi metal, ahşap ya da taş malzemeli korkuluklarla da çevrelenmiştir. Sekmen mekanının üzeri konutun çatısı ile bütünleştirilerek kapatıldığı gibi üzeri açık olanlar da vardır. Çatı ile kapatılmışsa çatının taşınması için sekmenlerin kenarlarında ahşap direkler yer alır. Zemin kotu yükseltilecek, etrafı çevrilerek ya da üzeri kapatılarak oluşturulan bu yarı açık sekmen mekânı bir nevi ev ile bahçe arasında bir tampon bölgedir (Şekil 22).

Şekil 22: Murat Durdu Evi plan Krokisi (Yazarlar tarafından üretilmiştir)

Sekmeden sofalara, sofalardan da odalar geçilir. İncelenen geleneksel konutların 23 tanesi iç sofalı, iki tanesi orta sofalıdır (Tablo 6).

Tablo 6. Yabancı Türkmen Aşireti'ne Ait Köylerdeki Kırsal Konut Örneklerinin Plan Tipolojisi

Yapı Sahibi	Plan Tipolojisi	Sekmen	Giriş Ağzı	Bağımsız Misafir Odası	Müdahale
Sait Gökşen (Kızıldağyeniyapan)	İç sofalı	Var	Var	Yok	Var
Mustafa Dursun (Kızıldağyeniyapan)	İç Sofalı	Var	Yok	Yok	Var
Nuh Işık (Kızıldağyeniyapan)	İç Sofalı	Var	Yok	Yok	Var
Adem Özdemir (Karaarkaç)	Orta Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Hulusi Yağmur (Karaarkaç)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Abdullah Yağmur (Kuşaklı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Bayram Durdu (Kuşaklı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Mustafa Kaya (Kuşaklı)	İç Sofalı	Var	Var	Var	Var
Seyfi Vapur (Bayramuşağı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Murat Durdu (Bayramuşağı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Sabri Duru (Hızırüşağı)	İç Sofalı	Var	Var	Var	Yok
İsa Yılmaz (Hızırüşağı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Mustafa Durmuş (Özce)	İç Sofalı	Var	Var	Var	Var
Muzaffer Güneş (Bazlamaç)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Duran Biçer (Medetsiz)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Murat Yurteri (Medetsiz)	İç Sofalı	Var	Yok	Var	Var
İsa Korkmaz (Medetsiz)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Ahmet Kılıç (Kılıçlı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Hasan Hüseyin Şahan (Yassıca)	İç Sofalı	Var	Yok	Var	Var
Arif Bilgen (Yassıca)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Alaadin Uzel (Çayıçı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Yok
Mahmut Uzel (Çayıçı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Yok
Seyfi Doğan (Çayıçı)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Yok
Metin Yiğit (Küllüce)	İç Sofalı	Var	Var	Yok	Var
Hacı Sancak (Küllüce)	Orta Sofalı	Var	Var	Yok	Var

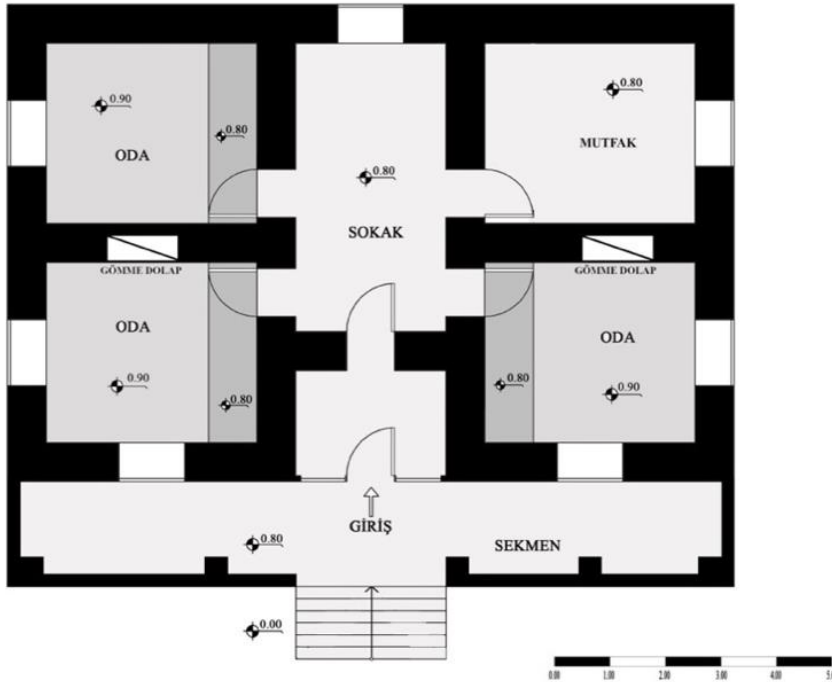

Sofa, Yabancı Türkmen Aşireti köylerinde *sokak* olarak adlandırılır ve genel olarak hane halkı tarafından toplanma ve ortak zaman geçirme alanı olarak kullanılır. Sokak ve odalar da mahremiyet ve geniş aile düzenine uygun mekân organizasyonu ile bir araya gelmiştir. Giriş kapısından girilen sokak, dikdörtgen veya kare formludur ve bazı konutlarda bir basamak yükseltilerek oturma alanları oluşturulduğu görülmüştür (Şekil 23). Bu konutların özgününde mutfak ve tuvalet konut içinde yer almaz. Bunun yerine bahçeleri içinde *ocak damı* denilen mutfakları bulunur. Bu nedenle günümüzde çoğunlukla sokakların bir ucu kapatılarak ya da odaların biri mutfak ya da banyo-tuvalet yapılmıştır. Sokaklar oldukça sade olup süsleme unsurları barındırmazlar.

Şekil 23: Arif Bilgen Evi, Sokakta (Sofa) Yükseltilmiş Oturma Mekânı (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Sokaktan (sofa) geçilen odalar dörtgen planlı olup oldukça sadedirler (Şekil 24). Odaların giriş kapısı önünde, oda kotunun 5-10 cm altında, giriş kapısının bulunduğu duvar ya da giriş kapısına dik olan duvar boyunca ve 1-1,5 m genişliğinde ıslak hacim alanı bulunur. Banyo ve temizlik ihtiyacının karşılandığı, etrafı kapalı olmayan bu alan, yörede *giriş ağzı* olarak adlandırılmıştır (Şekil 25).

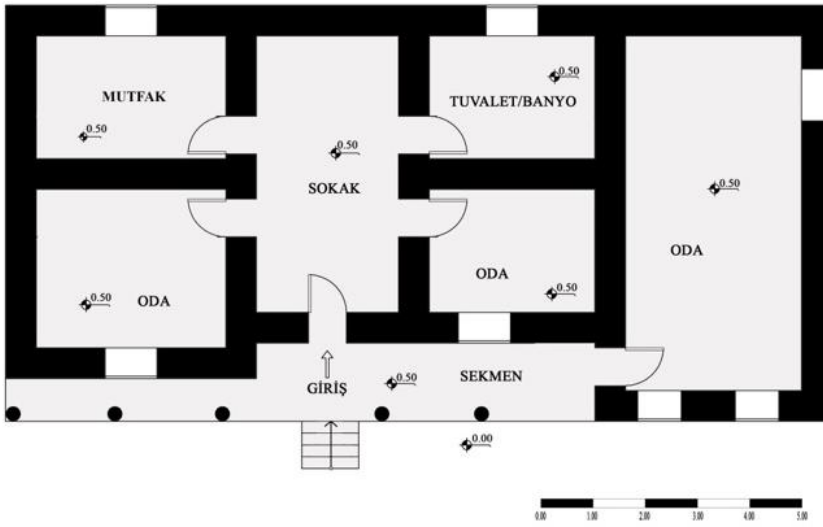

Şekil 24: İsa Korkmaz Evi Plan Krokisi, Odalarda Yer Alan Giriş Ağzı (Yazarlar tarafından üretilmiştir)

Şekil 25: İsa Korkmaz Evi, Odalarda Bulunan Giriş Ağız Örneği (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Ayrıca incelenen 25 konutun beşinde sokak mekânı ile ilişkisi olmayan ve sekmeden girilen odaların da olduğu görülmüştür. Muhtemelen misafir ağırlamak için kullanılan bu odalar mahremiyet olgusu çerçevesinde mevcut olmuşlardır (Şekil 26).

Şekil 26: Hasan Hüseyin Şaban Evi Plan Krokisi, Sekmeden Girilen Bağımsız Oda Örneği (Yazarlar tarafından üretilmiştir)

4.2 Cephe Özellikleri

Çalışma alanında yer alan köylerdeki tüm geleneksel konutlar gözlem yoluyla incelenmiştir. İçine girilebilen ve gözlemlenen konutlardan elde edilen verilere bakıldığında yapım tekniği ve malzemesi fark etmeksizin plan tiplerinin cephelerine yansıdığı görülmektedir. İncelenen 25 konutun 21'i tek katlı olup diğerleri iki katlıdır (Şekil 27). Geleneksel konutların esas cepheleri giriş kapısının ve sekmenin olduğu ön cephedir. Çoğunlukla iç sofalı olan konutlarda sekmen, ön cephe ortasında konuta niş yaparak, ön cephe boyunca uzanarak ve ön cephenin köşesinde yer alarak üç şekilde konumlandırılmıştır (Şekil 28). Çoğunluğu köşede olan sekmenin konutlardaki bu konumu geleneksel konutlara tipolojik bir karakter vermektedir. Sekmenler her zaman bahçe kotundan en az bir basamak yükseltilecek yarı açık mekanlardır ve etrafları sekmenin yüksekliğine göre bazen korkuluklarla çevrilidir. Sekmenlerin kapatılıp konutların içine alındığı ya da ek bir mekân eklendiği örnekler de mevcuttur. Ön cepheleri çoğunlukla sıvalı ve boyalı olan geleneksel konutların diğer cepheleri pencere açıklıkları dışında bir unsur barındırmaz ve sıvalı, sıvasız ya da boyalı, boyasız olabilir (Tablo 7).

Şekil 27: Taş Malzemeli (sol) ve Kerpiç Malzemeli (sağ) İki Katlı Konutlar (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Şekil 28: Abdullah Yağmur (sol), Sabri Duru (orta) ve İsa Korkmaz (sağ) Evlerinde Sekmenlerin Ön Cephedeki Yeri (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Tablo 7. İncelenen Yabancı Türkmen Aşireti'ne Ait Kırsal Konut Örneklerinin Kat Sayısı ve Ön Cephedeki Sekmen Yerleri

Yapı Sahibi	Kat	Sekmenin Yeri	Yapı Sahibi	Kat	Sekmenin Yeri
Sait Gökşen (Kızıldağyeniyapan)	1	Ortada	İsa Korkmaz (Medetsiz)	1	Ön Cephe Boyunca
Mustafa Dursun (Kızıldağyeniyapan)	1	Ön Cephe Boyunca	Ahmet Kılıç (Kılıçlı)	1	Köşede
Nuh Işık (Kızıldağyeniyapan)	1	Köşede	Sabri Duru (Hızırüşağı)	1	Köşede
Adem Özdemir (Karaarkaç)	1	Ortada	İsa Yılmaz (Hızırüşağı)	1	Ortada
Hulusi Yağmur (Karaarkaç)	1	Köşede	Mustafa Durmuş (Özce)	2	Köşede
Abdullah Yağmur (Kuşaklı)	1	Ortada	H. Hüseyin Şahan (Yassica)	1	Köşede
Bayram Durdu (Kuşaklı)	1	Köşede	Arif Bilgen (Yassica)	1	Ön Cephe Boyunca
Mustafa Kaya (Kuşaklı)	1	Köşede	Alaadin Uzel (Çayıçı)	2	Köşede
Seyfi Vapur (Bayramüşağı)	1	Köşede	Mahmut Uzel (Çayıçı)	2	Ortada
Murat Durdu (Bayramüşağı)	1	Köşede	Seyfi Doğan (Çayıçı)	1	Köşede
Muzaffer Güneş (Bazlamaç)	2	Köşede	Metin Yiğit (Küllüce)	1	Köşede
Duran Biçer (Medetsiz)	1	Ortada	Hacı Sancak (Küllüce)	1	Köşede
Murat Yurteri (Medetsiz)	1	Köşede			

4.3 Yapım Tekniği ve Malzeme Özellikleri

Yabancı Türkmen Aşiretine mensup kişilerin yaşadığı köylerde incelenen geleneksel konutların tamamı taş temelli ve taş ya da kerpiç duvarlı malzeme ile yığma yapım tekniği ile yapılmıştır. Ancak taş duvarlı konut sayısı daha az olup duvarlar çoğunlukla kerpiç malzemelidir. Duvarlar malzemeye bağlı kalmaksızın 60-70 cm kalınlığındadır. İncelenen konutların döşeme, tavan ve çatı iskelet malzemeleri ahşaptır. Varsa ara kat döşemelerine ve tavanlara ısı yalıtımı sağlamak amacıyla saman karışımı bir tabaka serilerek hasır ile kapatılmıştır. Hasır kaplamanın altında da 50-60 cm aralıklı ahşap mertekler yerleştirilmiş ve aynı zamanda çatı ya da döşeme yükünün duvarlara iletilmesi sağlanmıştır (Şekil 29). Bu tavanların çoğu günümüzde kapatılmıştır. Konutların iç duvarları saman karışımı siva ile kaplı olup dış duvarlarda kerpiç malzemeli konutlar sıvanmış, taş malzemeli konutlarda da çoğunlukla sıvanmamıştır. Konutların ön cepheleri boyalı olup diğer cepheler her zaman boyalı değildir (Şekil 30).

Şekil 29: Kırsal Konutlarda Yer Alan Tavanlar (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Şekil 30: Taş Duvarlı Sivasız Cepheler (Murat Yurteri Evi), (Mehmet Kaan Öztürk Arşivi, 2023)

Yabancı Türkmen Aşireti'ne ait incelenen geleneksel konutlar yığma yapım tekniği ile taş temelli, ahşap iskeletli ve kerpiç ya da taş duvarlı olarak inşa edilmişlerdir. Konutların duvar kalınlıkları yakın çevrelerinden kolayca temin edilebilen malzemenin niteliği ne olursa olsun karasal iklime uygun 60-70 cm kalınlığındadır. Ahşap iskeletli, eğimli ve kiremit kaplı çatılarla örtülü konutlar genellikle tek katlıdır (Tablo 8). Konutların bahçelerinde bulunan ocak damı, ahır, depo ve tuvalet gibi yapılar da konutlar gibi aynı teknik ve malzeme ile inşa edilmiştir.

Tablo 8. Yabancı Türkmen Aşireti Kırsal Konut Örneklerinin Cephe Malzemesi ve Kaplama Özellikleri

Yapı Sahibi (Köy)	Duvar Malzemesi	Cephe Kaplaması
Sait Gökşen (Kızıldağyeniyapan)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Mustafa Dursun (Kızıldağyeniyapan)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Nuh Işık (Kızıldağyeniyapan)	Kerpiç	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Siva
Adem Özdemir (Karaarkaç)	Kerpiç	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Siva
Hulusi Yağmur (Karaarkaç)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Abdullah Yağmur (Kuşaklı)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Bayram Durdu (Kuşaklı)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Mustafa Kaya (Kuşaklı)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Seyfi Vapur (Bayramuşağı)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Murat Durdu (Bayramuşağı)	Kerpiç	Ön Cephe: Boyalı/ Diğer Cepheler: Siva
Muzaffer Güneş (Bazlamaç)	Taş	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Siva
Duran Biçer (Medetsiz)	Taş	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Siva+Boya
Murat Yurteri (Medetsiz)	Taş	Bütün Cepheler Sivasız
İsa Korkmaz (Medetsiz)	Kerpiç	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Siva
Ahmet Kılıç (Kılıçlı)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Sabri Duru (Hızırüşağı)	Taş	Bütün Cepheler Siva+Boya
İsa Yılmaz (Hızırüşağı)	Kerpiç	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Siva
Mustafa Durmuş (Özce)	Taş	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Sivasız
Hasan Hüseyin Şahan (Yassıca)	Kerpiç	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Siva
Arif Bilgen (Yassıca)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Alaadin Uzel (Çayıçlı)	Taş	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Sivasız
Mahmut Uzel (Çayıçlı)	Taş	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Siva
Seyfi Doğan (Çayıçlı)	Taş	Ön Cephe: Siva+Boya/ Diğer Cepheler: Sivasız
Metin Yiğit (Küllüce)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya
Hacı Sancak (Küllüce)	Kerpiç	Bütün Cepheler Siva+Boya

5. Tartışma ve Değerlendirme

Yerleşimlerin doğal çevre morfolojik dinamiklerine göre şekillenmesinin en açık şekilde görüldüğü kırsal yerleşimler, Schulz'un (1980) ifade ettiği gibi yerleşimler bu koşullar altında "yer" in niteliğine göre şekillenir ve insanlar vadilerdeki düzlüklere, dağların eteklerine, deniz, göl ya da nehirlerin kenarlarına yerleşirler (Saka, 1996: 8). Ancak yerin niteliğine göre şekillenen yerleşim ve mimariler aynı özellikleri de göstermez. Bunun nedenleri de toplumların kültür, nüfus, üretim şekilleri, ekonomik yapı, malzeme ve yapım teknikleri, eğitim düzeyi, yaşam tarzı, aile ve aile yapısı, akrabalık ilişkileri gibi beşerî unsurların farklı olmasıdır. Kısaca fiziksel çevrenin imkân verdiği ölçüde kurulan yerleşimler sosyal çevre ile şekillenerek özgün nitelikler kazanır ve yerleşimlerin morfolojilerine etki eden dinamiklerin de bir ya da daha fazlası yerleşimlerde baskın olabilir. Aynı zamanda yerleşimlerin gelişmesinde morfolojiyi belirleyen dinamikler zaman içinde dönüşebilir, yer değiştirebilir ya da ortadan kalkabilir. Örneğin geçmişte ticaret yolları üzerinde bulunan bir kentin ekonomik faaliyeti ticaretken, bu ticaret yolunun değişmesi ile ekonomik faaliyetler değişmek zorunda kalır. Bu konuda Moudon (1997), yerleşimlerde gerçekleşen ekonomik değişimlerin yerleşimin diğer dinamiklerini doğrudan etkileyeceğini ifade eder. Zamanla insanların gereksinim ya da beklentilerin değişmesi yerleşimlerin morfolojisinde değişiklikler yapar. Kısaca yerleşim morfolojilerini doğal ve beşerî dinamikler etkiler.

Bu bağlamda Yabancı Türkmen Aşiretine ait köylerin yerleşim morfolojisinde etkili olan doğal ve beşerî dinamikler tespit edilmiştir. Doğal dinamiklere bakıldığında; aynı iklim kuşağı ve bitki örtüsüne sahip köylerin topoğrafyalarının eğimli ya da düz olmalarına göre sekizi vadi, biri tepe ve üçü ova olmak üzere köylerin yerleşimlerinde farklılıklar görülmüştür. Köylerin topoğrafyaları farklı olmakla birlikte bütün köyler toplu yerleşim özelliği gösterir. Köylerin gelişimlerini yüksek tepeler ve dereler sınırlandırmıştır. Köylerin zaman içinde dönüşüm ve değişim süreçleri beşerî dinamikler üzerinden ele alındığında nüfusun yerleşimlerin fiziksel büyümesi ve mimari yapılanmasında etkili olduğu görülmüştür. Köylerin 1935 yılından itibaren nüfusları analiz edildiğinde, 1935 yılından itibaren artan nüfusunun 1975-1990 yılları arasında en fazla olduğu görülmüştür. Daha sonra köylere teknolojinin girmesi, üretim biçimlerinin değişmesi, eğitim, sağlık ve sosyal taleplerin artması ile köylerde göçler başlayarak nüfuslarının bu yıllardan sonra düştüğü görülmüştür (Tablo 1 ve 2). Bu nüfus düşüşü de köylerin fiziksel görünümüne yansıdığı 1950 sonrası elde edilen hava fotoğraflarından izlenmiştir. Hava fotoğrafları köylerin çoğunda 1950-1960'lı yıllarda seyrek bir yapılaşma olduğu, bu yapılaşma 1990-2000'li yıllarda daha yoğunlaşmış ve yerleşimlerin de çoğunun fiziksel olarak büyüdüğü görülmüştür. Bu yıllardan sonra yapı yoğunluğunun ve fiziksel büyümenin artmadığı tespit edilmiştir.

Anadolu geleneksel konutları oda ve sofa mekân kurgusu ile oluşturulmuş olup bu düzenlemede evin iç yaşamı doğrudan sokağa açılmaz ve evin mahremiyetinin sağlanması, dışarının kirinin eve taşınmaması için giriş ile sofa arasında bir tampon bölge vardır (Erpi, 1991; 74). Yabancı Türkmen aşireti kırsal konutları da her biri kendine özgü Anadolu Geleneksel Konut kültüründe olduğu gibi içe dönük bir düzen ile bir araya gelmiştir (Tablo 14 ve 15). Bu bağlamda Yabancı Türkmen Aşireti yerleşimlerinde ev ile sokak arasında her evin bir bahçesi bulunur. Bu bahçede mutfak (ocak damı), depolar, ahır, ağıl, tuvalet gibi tarım ve hayvancılığa dayalı üretim biçimlerinin gereksinimlerini karşılayacak mekanlar bulunur.

Yine içe dönük düzenleme konutlara girmeden, bahçe kotundan en az bir basamak ya da daha fazla yükseltilecek oluşturulmuş "sekmen" olarak adlandırdıkları giriş mekânı ile oluşturulmuştur. İncelenen 25 konutun sofa ve odalardan oluştuğu görülmüştür. Bu konutların da üçü orta sofalı olup diğerleri iç sofalıdır (Tablo 16). Yörede "sokak" olarak adlandırılan sofa mekânından, girişinin önünde oda kotundan düşük "giriş ağız" olarak adlandırılan ıslak mekânı bulunan odalara geçilir. Esasında giriş ağız, Anadolu Geleneksel Konut Mimarisi'nde odalarda yer alan gömme dolap mantığı ile örtüşmektedir (Şekil 14). Ancak günümüzde pek çok konutta giriş ağız alanı kaldırılmıştır. Giriş ağız alanının kaldırılmadığı konutlarda bu alanların bazı konutlarda perde ile kapatıldığı görülmüştür. Kentsel

alanlardaki geleneksel konutlar gibi sedir, ocak, gömme dolap, gömme dolaplar içinde hamamlıklar, sergen ve lambalık (Akın 2009; 211) gibi öğelere yer verilmemiştir. Yabancı Türkmen Aşireti geleneksel konutlarının kentsel yerleşimlerde yer alan geleneksel konutlardan temelde farkı, iç mekân donatı elemanlarının sadeliği, süsleme ve işçilik detaylarının daha ince olmayışıdır. Oldukça sade cepheleri olan bu konutların sadece ön cepheleri sekmenlerle hareketlendirilmiştir. Yapım tekniği ve malzeme kullanımı Anadolu yer alan tüm konutlar gibi, yığma tekniği, taş, kerpiç ve ahşap malzeme ile inşa edilmiş olup yakın çevresinde bol olan malzemeler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

SONUÇLAR

Anadolu'nun birbirinden çok farklı ve uzak coğrafyalarında dahi olsa yerleşimlerin ve geleneksel mimarilerinin ortak paylaştığı kültür Anadolu'nun her yöresinde yerleşim, plan, cephe, malzeme ve yapım tekniği ile ortak tipolojiler ortaya çıkarmıştır. Yabancı Türkmen Aşireti'ne ait köy yerleşimleri ve kırsal konut mimarileri kırsal yaşamın gerektirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve doğal verilerle şekillenmiştir. Bu çalışma ile Yabancı Türkmen Aşireti'ne bağlı köylerde yapılan bu çalışma ile doğal ve beşerî dinamiklerin yerleşimlerin ve konut mimarilerinin morfolojik ve tipolojik özellikleri ortaya konulmuştur. İklim, topoğrafya, bitki örtüsü, su kaynakları gibi doğal veriler kırsal yerleşimlerin morfolojisinin oluşumunda etkili olduğu gibi üretim şekilleri, gelenekler, aile yapısı gibi beşerî faktörler de etkilidir. Ancak bu faktörlerden birinin değişmesi diğerlerinin de değişmesine neden olarak yerleşimlerin ve mimarilerin morfolojik ve tipolojik özelliklerini değiştirmeye başlamaktadır. Sonuç olarak, incelenen köylerde doğal dinamiklerin aynı kalmasına rağmen endüstrinin gelişmesine bağlı olarak yaşam şekillerinin, teknolojinin ve üretim şekillerinin değişmesi ile insanların büyük kentlere göç etmesi beşerî dinamikleri değiştirmiştir. Bu da beraberinde insanların istek, talep ve beklentilerini değiştirdiği için konut kültürü de değiştirmiş ve konut yapıları ya uygun olmayan şekilde değiştirilmiş ya da terk edilmiştir. Köylerde yaşamlarını sürdüren insanların çoğunun da plansız bir şekilde özgün olmayan betonarme konut yapıları inşa ettiği ve bu yapılarla yerleşimlerin özgün morfolojik yapılarının bozulduğu görülmüştür. Bu sürecin bu şekilde değişmesi, farklılaşması zaman içinde doğal çevre dinamiklerinin de değişmesine neden olacaktır. Özgün, kimlikli kırsal yerleşim ve mimarilerinin korunarak geleceğe aktarılması için ivedilikle ekonomik, teknik, sosyal önlemleri alan çok paydaşlı çalışmaların yapılması gereklidir. Bu çalışma gelecekte kırsal alanlarda yapılacak koruma çalışmaları için altlık teşkil edecek niteliktedir.

Etik Standartlara Uyum

Çıkar Çatışması: Yazarlar, kendileri ve/veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur. Buna ilişkin ıslak imzalı onam formu, makale süreç dosyasına eklenmiştir.

Finansal Destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Teşekkür: Bu çalışma sırasında bizlere her türlü kolaylığı sağlayan Yabanlı Türkmen Aşiretine mensup yöre halkına teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA:

- Ahunbay, Zeynep (2004). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Yem Yayını, 3. Baskı, İstanbul.
- Akın, Emine Saka ve Kalınbayrak Ercan, Aygün (2022). Türkiye’de 1930-1950 Yılları Arasında Kadının Toplum ve Konut İçindeki Yeri: Ev-İş Dergisi, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi* 7(2), s.525-557.
- Akın, Emine Saka (2009). *Tokat Kenti’nin Fiziksel Gelişimi, Anıtsal ve Sivil Mimari Örneklerinin Analizi ve Değerlendirmesi*, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı. Yök Ulusal Tez Merkezi: 233679
- Akok, Mahmut (1958). Tokat Şehrinin Eski Evleri, *Yıllık Araştırmalar Dergisi II*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü, Ankara, s.129-151.
- Aksoy, Özgönül (1977). *Biçimlendirme*, Karadeniz Teknik Üniversitesi İnşaat ve Mimarlık Fakültesi Yayın No: 29.
- Ayyıldız, Sonay ve Özbayraktar, Mehtap (2018). Kültürel Süreklilik İçin Tipolojik Analizin Önemi: İzmit Merkez Geleneksel Konutları Örneği, *Online Journal of Art and Design* 6(4). Kocaeli.
- Bektaş, Cengiz (1991). Çağdaş Türk Evini Oluşturacak Yaşama Kültürü, *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, 5-7 Mart 1990, Konya*, Ofset Repromat Matbaası, s. 73-83.
- Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) (2012). *Anadolu’da Kırsal Mimarlık*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını.
- Demiroğlu, Begüm (2020). *Ankara Polatlı Bölgesindeki Kırsal Yerleşim Yerlerinin Oluşum ve Gelişim Analizi*, Doktora Tezi, Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı. Yök Ulusal Tez Merkezi: 650418.
- Eldem, Sedat Hakkı (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. Pulhan Matbaası.
- Eрпи, Feyyaz (1991). Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisindeki Yansıması Üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek: Anadolu’daki Türk, Rum ve Levanten Konut Mimarileri, *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, 5-7 Mart 1990, Konya*, Ofset Repromat Matbaası, s. 45-49.
- Gümüş, Derya ve Kishalı, Emre (2018). Kültürel Mirasın Sürekliliği Üzerine Bir İnceleme: Göynük Hisarözü Köyü Örneği, *İdealkent Kent Araştırmalar Dergisi* 9/3(25), s. 909-940.
- Hasol, Doğan (1988). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Harita Genel Müdürlüğü (HGM) Arşivi, 2023.

Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), s. 373-393. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/183301>

Kuban, Doğan (2001). *Türkiye'de Kentsel Koruma -Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Küçükerman, Önder (1996). *Turkish House, in Search of Spatial Identity, Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*, Türkiye Turing ve Otomobilcilik Kurumu, 5. Baskı, İstanbul.

Meydan Larousse (1969-1973). *Bayat: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, Sabah Yayınları, Cilt 2.

Moudon, Anne Vernez (1997). Urban Morphology As an Emerging Interdisciplinary Field, *Urban Morphology*, 3-10.

Muşkara, Üftade (2017). Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük, *Sefad*, (37), s. 437-448.

Saka, Emine (1996). *Akçabaat Geleneksel Konutları Örneğinde Yöresel Kimlik Arayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı. Yök Ulusal Tez Merkezi: 57886

Sümer, Faruk (1985). *Yabanlu Pazarı*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul.

Sümerkan, Mustafa Reşat (1991). Doğu Karadeniz'de Kırsal Kesim Geleneksel Ev Plan Tiplerinin Yöresel Dağılımı, *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, 5-7 Mart 1990, Konya, Ofset Repromat Matbaası, s. 173-184.

Türkiye İstatistik Kurumu Arşivi, 2023

Urfalıoğlu, Nur (2010). *Antalya, Isparta ve Burdur Evlerinde Cephe Biçimlenişi*. Suna-İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, Antalya.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

This study focuses on the morphological and typological characteristics of the settlements and architectures of the villages inhabited by the Yabanlı Turkmen tribe, whose original and identity settlements and architectures are deteriorating day by day, and the reasons for the differentiation of these features over time.

Research Questions:

What are the natural and human dynamics in the shaping of rural settlements and architecture? What are the natural and human factors in shaping the settlement and architecture of the villages of the Yabanlı Turkmen tribe? Why do these dynamics change? If these dynamics change, how do they affect other dynamics? What should be the methods of preserving these rural settlements and architectural products?

Literature Review:

Settlements shaped by natural and human dynamics have given rise to urban settlements that challenge nature with the developing technology, ignore natural data, and have sharpened the urban/rural distinction. Unlike urban settlements, it is known that natural data such as topography, climate, vegetation and human dynamics such as traditions and customs, economic structure, religious beliefs, family structure, kinship relations and livelihoods are still important in shaping rural settlements. For this reason, rural settlements continue to reveal their unique qualities by blending natural environmental data with their culture. Rural settlements in Türkiye are being emptied by the migration movements that started in the 1950s due to the development of industry, intensified in the 1980s and still continue, and both rural life culture and architectural products are deteriorating. For this reason, it is important to identify and inventory the rural settlements formed by natural and human dynamics with their original identities in order to protect them and transfer them to the future. In this study, the dynamics in the formation/differentiation of the original settlement morphologies and the typology of rural housing architecture in the villages inhabited by the Yabanlı Turkmen Tribe in the provinces of Kırşehir and Nevşehir in the Central Anatolia Region were revealed and inventoried.

Research Area and Methodology:

In this study, literature and field studies were carried out in order to follow the physical and spatial transformation of these 12 villages inhabited by the Yabanlı Turkmen Tribe through morphological analysis and to make architectural typology through 25 traditional housing examples in these villages. First of all, information on the geographical location, climate, vegetation, livelihoods, population and population structure of the villages was obtained from the Turkish Statistical Institute (TUIK, 2023) and historical aerial photographs were obtained from the General Directorate of Mapping (HGM, 2023) to reveal the morphological structure of the villages. Information on the demographic structure and economic status of the villages in the study area was obtained through interviews with the inhabitants of the villages. The dynamics affecting the settlement of these villages and information on traditional housing architecture were obtained as a result of the field work carried out with observation, inspection, photography and survey studies in the villages. With this information, the morphological structure of the villages over the years was compared with population analysis and the development of the villages was evaluated. With the survey studies carried out in the villages, the typologies of the traditional houses were extracted by analyzing the plan, facade and material analysis.

Results and Conclusions:

Natural and human dynamics affecting the settlement morphology of the villages belonging to the Yabanlı Turkmen tribe were identified. In terms of natural dynamics, there are differences in the settlements of the villages, eight of which are valleys, one hill and three plains, depending on whether the topography of the villages with the same climate zone and vegetation is sloping or flat. Although the topographies of the villages are different, all villages show collective settlement characteristics. The development of the villages was limited by high hills and streams. When the transformation and change processes of the villages over time are analyzed

through human dynamics, it is seen that population is effective in the physical growth and architectural structuring of the settlements.

The rural dwellings of the Yabanlı Turkmen tribe come together with an inward-oriented layout, as in the Anatolian Traditional Housing culture (Tables 14 and 15). In this context, each house has a garden between the house and the street in Yabanlı Turkmen tribal settlements. In this garden, there are spaces such as kitchen (hearth roof), storages, barns, corrals and s that will meet the requirements of agriculture and animal husbandry based production. It was observed that 25 houses consisted of sofas and rooms. Three of these dwellings have central sofas and the others have inner sofas (Table 16). The sofa space, which is called "street" in the region, leads to the rooms with a wet room called "entrance mouth" in front of the entrance, which is lower than the room level. The main difference of the traditional houses of the Yabanlı Turkmen Tribe from the traditional houses in urban settlements is the simplicity of the interior fittings and the lack of ornamentation and workmanship details. Only the front facades of these houses with very plain facades are enlivened with tabs. Construction technique and use of materials Like all the houses in Anatolia, they were built with masonry technique, stone, mudbrick and wood materials, and the materials abundant in the immediate vicinity were predominantly used.

As a result, although the natural dynamics remained the same in the villages examined, the change in lifestyles, technology and production methods due to the development of industry changed the human dynamics. Since these changes have altered people's wishes, demands and expectations, housing structures have either been inappropriately modified or abandoned. It has been observed that most of the people living in the villages have built non-original reinforced concrete housing structures in an unplanned manner and the original morphological structures of the settlements have been disrupted with these structures. The change and differentiation of this process in this way will cause the dynamics of the natural environment to change over time. As a result, it is necessary to carry out multi-stakeholder studies that take economic, technical and social measures urgently in order to preserve and transfer the original, identity rural settlements and architectures to the future. This study will serve as a basis for conservation studies to be carried out in rural areas in the future.